

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԻՆԳԼԷՌ

Եթէ աշխարհիս վրայ ատեն ատեն տեսնուեր են այնպիսի մարդիկ, որոնք իրենց ջանքովը և մտաց կարողութեամբ բոլորիչներու վրայ ազդեցութիւն ըրած են որ և իցէ կողմանէ, չենք կըրնար ժխտել որ Յովհաննէս Սինգլէն, իրեն այլ և այլ կատարելութեանցը համար, անոնցմէ վար մնացած չըլլայ։ Ասիկայ Սկովտիացի հարուստ մարդու մը զաւակ է՝ որ հիւսիսային ծովափովն շատ կալուածներ ունէր։ 16 տարեկան եղած ժամանակը դժբաղդութեամբ հայրը մեռնելով՝ պէտք եղաւ որ տանը մատակարարութիւնը ինքը ընէ, և ընտանիքը իր առջի վիճակին մէջ պահէ։ Երբոր 18 տարեկան եղաւ, ետեւ ընկաւ Գէորգէս գաւառին երկիրները մշակելու և միանգամայն կարելի եղածին չափ կարգի դնելու։ Ան միջոցներուն՝ երկրագործութեան արուեստը կարգէ դուրս ետեւ էր ան կողմերը։ Դաշտերը երեսի վրայ ձգւած, ճախճախուտ տեղերը իրենց վիճակին մէջ մնացած, այնպէս որ հազիւ ուրեք մշակուած տեղ կրնար տեսնուիլ ան ընդարձակ գաւառին մէջ։ Աս դժբաղդութեանց վրայ՝ ան աստիճանի աղքատ էր աս գաւառիս ժողովուրդը՝ և նոյն իսկ կալուածատէրերն ալ, որ հազիւ իրենց ունեցած երկրին պիտոյիցը համար ձի մը կրնային պահել։ Կանայք ոչ ինչ նուազ էրիկ մարդիկ։ Ներէն աշխատութեան տակ էին, վասն զի տնական գործերէն զատ՝ նաև արտաքին բաներու ալ կը զբաղէին, ան աստիճանի որ եթէ կալուածատէր մը դժբաղդութեամբ ունեցած ձին կորսնցնէր, ուրիշ բանի համար չէր կարգուէր՝ բայց եթէ առած կինը իր կորսնցուցած կենդանւոյն տեղը ծառայեցընելու համար իրեն աշխատութեամբը՝ հասարակաց ճամբաներէ զուրկ ըլլալէն զատ, գետերը առանց կամրջի էին՝ որով հովիւները ստիպուած

էին լողալով՝ անդին անցնիլ իրենց ոչխարներուն հետ մէկտեղ. և ամբողջ գաւառին մէջ ուրիշ ճամբայ մը չկար բայց եթէ ծովուն մակերևութին ուղղահայեաց՝ բարձր լեռան մը կողերուն վրայ անձուկ շաւիղ մը, ուսկից անցնիլ ամենավտանգաւոր էր։ Սինգլէն թէպէտ դեռ երիտասարդ էր՝ բայց աս խեղճութեան ալ դէմը առնելու համար, միտքը դրաւ որ Պէն Գիլդ ըսուած բլրակին վրայ հասարակաց ճամբայ մը բանայ։ Չոր երբ լսեցին ան ատենուան ծերերը, սկսան ծաղրել զինքը՝ կարծելով որ սկսելու գործը բոլորովին անհիմն, և պարզ երիտասարդական անխոհեմութեամբ է։ Բայց ինքը բանի տեղ չդնելով անոնց արհամարհութիւնը, ժողովեց շուտ մը հազար հոգիէն աւելի, և սկսաւ միտքը դրած գործը առաջ տանիլ. և որպէս զի աշխատաւորները աւելի ևս խրախուսուին, ինքը անձամբ զուխնին անցած մէկտեղ աշխատիլ սկսաւ, որով այն շատ բաղմութիւնը որ մը ամբողջ բանելով, լումնցուցին իրենց յանձնուած աշխատութիւնը, և վեց¹ անգլիական միոն երկայնութեամբ այնպիսի դիւրին և ապահով ճամբայ մը բացին ան բլրակին վրայ, որ չէ թէ միայն հետեակ, այլ նաև կառքով կրնար մարդ հանդիստ և աներկիւղ կերպով անցնիլ, ուսկից իր նախորդները մեծ դժուարութեամբ և տեսակ տեսակ վտանգներով կ'անցնէին։ Աս ճամբան լմնցնելէն ետքը, երկրին մէջ հարկաւոր եղած ուրիշ ճամբաներ չինել տալէն ետ չի կեցաւ Սինգլէն, վասն զի բոլոր մտածութիւնը աս Գէորգէս գաւառը զարգացնելուն վրայ էր. ասորին անդին սկսաւ ջաղացքներ չինել տալ, գետերուն վրայ կամուրջներ ձգել, և միով բանիւ երկիր մը զարգացնելու համար հարկաւոր և զած բաները ընել։ այնպէս որ աս իրեն ջանքը տեսնելով չըջակայ բնակիչները՝ կարգէ դուրս մեծ համարմունք և

¹ Մէկ անգլիական միոնը կ'ընէ 1000 մէդր և 60 հարկւրորդամէդր - (1000-60)։

սէր ստացան վրան։ Մշակութեան և երկրագործութեան զեւրութիւնները խոթեց մէջերնին, և չէ թէ միայն ճամբայ կը ցուցընէր զանոնք 'ի գործ դնելու, այլ նաև վարձք կը խոստանար՝ ով որ յառաջադիմութիւն կը ցուցընէր իրեն սորվեցուցած արուեստներուն մէջ։ Այս ոգւով և այսպիսի հնարքներով բոլորովին փոխեց Գէդնէս գաւառին ողորմելի վիճակը, և այնչափ առաջ տարաւ, որ ան գաւառը՝ որ մինչև իր ատենը Սկովտիոյ հիւսիսային կողմը եղածներուն մէջ ամենէն աւելի խեղճ, անմշակ, վայրենի ու երեսի վրայ մնացածն էր, իր ժամանակը եղած յառաջադիմութեամբը այնպիսի երկիր մը դարձաւ որ կրնանք ըսել թէ ուրիշներուն օրինակ եղաւ, իրեն հասարակաց ճամբաներուն, մշակութեանց, արուեստներու, և ունեցած մեծամեծ ձկնարաններուն համար։

Բայց ասոնցմով, Սինգլէնի փափաքը չլեցուեցաւ բոլորովին, վասն զի այսչափով միայն կատարելութեան ծայրը հասած չիտեպեց իր երկիրը. ուստի առանց ամենևին ուշանալու ուրիշ չահաւոր բանի մըն ալ ձեռք զարկաւ. այսինքն ոչխարի բրդոյ ընկերութիւն մը հաստատեց որ երկրին առաջին բերքերէն մէկն էր. բայց որովհետև տեսակը շատ հասարակ էր՝ մտածեց որ դրսի երկիրներէն ազնիւ բուրդ ունեցող ոչխարներ բերել տայ, և զանոնք շատցընելով մեծ վաճառականութեան դուռ մը բանայ երկրին մէջ։ Աս խորհրդով՝ տեղացւոց օրինակ տալու համար, իր առանձին ծախքովը մէկէն 800 ոչխար բերել տուաւ՝ Գաղղիոյ Շէր ըսուած նահանգին անուանի ոչխարներէն, որոնց բուրդը մինչև հիմա շատ ազնիւ է։ Աս բանիս վրայ, թէպէտ և Գէդնէսի ծերագոյն կալուածատէրներէն չատերը ծիծաղեցան, որովհետև մտքերնին մէյմը նախապաշարուած էր՝ որ հարաւային կողմի գաւառներուն կենդանիները, հիւսիսային կողմը առաջ չեն գար. բայց Սինգլէնի փորձը բոլորովին հակառակը ցըցուց. վասն զի

քիչ տարուան մէջ 800 ոչխարը առանց ամենևին իր յատկութիւնը կորսնցնելու 300,000^է աւելի եղաւ, որով գրեթէ բոլոր Սկովտիոյ հիւսիսային կողմը տարածուեցաւ Շէր գաւառին ազնիւ ոչխարը։ Աս պատճառաւ ան կողմի երկիրները սկսան մեծ յարգ ունենալ և հետեալքար կարգէ դուրս սուղնալ, որոնք ատենօք՝ բոլորովին երեսէ ձգուած ըլլալով՝ անպիտան կը սեպուէին։

Սինգլէն իր երկիրը աս աստիճանի կարգաւորելէն ետքը, բոլոր Անգղիա անունը հռչակուեցաւ՝ որով և Լոնտրայի խորհրդարանին անդամ ընտրուեցաւ. և որովհետև ուրիշներու բարիք ընելու կայծը ունէր միշտ սրտին մէջ, ետեւէ ինկաւ որ Ազգային Դրամանոց¹ մը հաւտատէ, որուն գործադրութեանը համար սկսաւ խօսիլ խորհրդարանին նախագահին հետ որ կարելի եղածին չափ ձեռնտու ըլլայ իրեն աս բանիս յաջողութեանը։ Թէպէտ և շատ դժուարին կը տեսնուէր ամենուն Սինգլէնի այս մտածութիւնը, բայց վերջապէս համոզելով խորհրդարանին անդամները, հաստատեցաւ իր առաջարկութիւնը, որուն նախագահ ինքը Սինգլէն ընտրուեցաւ։ Աւելորդ կը սեպենք հաստեղս պատմել առանձին թէ ինչ մեծամեծ օգուտներ ըրաւ իր ազգայնոց աս Ազգային Դրամանոցը հաստատելով, որովհետև ասիկայ հետեանք մը կրնայ սեպուիլ իրեն առջի ըրած մեծամեծ բարիքներուն, մասնաւորապէս մշակութեան և անոր նման արուեստներուն, վասն զի ամենուն մէջ ալ միշտ յաջողեցաւ, և թերևս չափէն ալ աւելի։ Ետեւէ եղաւ նաև մեծամեծ ձկնարաններ չինել տալու, մասնաւորապէս Գհուռս և Վիգ քաղաքներուն քովերը, որոնցմով վաճառականութիւնը աւելի ևս ծաղկեցաւ Սկովտիոյ մէջ։

Սինգլէն իր արիասրտութիւնը և ուրիշներուն օգնելու ջանքը ամեն բանի մէջ կը ցուցընէր, ու ձեռքէն եկածը 'ի գործ կը դնէր, և չէ թէ միայն խօսքով

¹ Գ.Ղ. Banque nationale.

կը քարոզէր, այլ նաև արդեամբք կը ցուցնէր. ամենեկին ետ չէր քաշուեր պէտք եղած տեղը նուաստ աշխատութիւններ յանձն առնուլ, բաւական է որ հասարակաց բարիք մը յուսար անկէց. ընդ հակառակը բարձր բաներէ տլ մէկէն չէր յուսահատեր՝ վատաւիրտ, տկարամիտ և թոյլ մարդիկնէրու պէս: Երբոր մեծն Նաբոլէոն Անգլիացու տէրութիւնը ջնջելու կը սպառնար, Սինդլէն հրաման ուղեց խորհրդարանին նախագահէն որ Գէդնէս գաւառէն զօրք ժողովէ, զոր ընդունելով, զնաց մէկէն իր երկիրը և քիչ առեւնուան մէջ 600 կտրիճ ժողովեց իր քույր, որոնք կամաց կամաց բազմանալով 1000էն աւելի եղան, և ասոնք ինքնակամ իրենց հայրենեացը, և մասնաւորապէս իրենց Սինդլէն բարերարին սիրոյն համար, որուն վրայ մեծ համարմունք ունէին, պատրաստուեցան Նաբոլէոնի սպառնալեացը դէմ դնելու:

Իրաւ 1000 մարդ Նաբոլէոնի պէս տիեզերասաստ զօրութեանը դէմ դնելու ոչ ինչ էր, բայց ասով ուրիշ բան չենք կրնար հետեցրնել բայց եթէ Սինդլէնի ազգեցութիւնը և իրեն համարմունքը որ ունէր ան ժողովրդեան դիմաց՝ զորոնք իր անխոնջ ջանքովը առաջ քշեց և լուսաւորեց յամենայնի: Նոյն իսկ ան միջոցին, որ այսչափ զինեալ մարդ զուլիւր ժողոված Ապէրտինի դաշառ՝ իր թշնամւոյն կը սպասէր, միւս կողմանէ իր մէկալ զործողութիւնները անթերի կը կատարէր. վասն զի Ագլային Դրամանոցը՝ որուն նախագահն էր՝ ամենայն արթնութեամբ կը կառավարէր. ոչխարի բրդոյ ընկերութեանը՝ չափէն աւելի հոգ կը տանէր. երկրին մեծամեծ ձկնարանները՝ որոնք դարձեալ ինքը մտուց մէջերնին, հեռուն կեցած տեղէն՝ կարգի կը դնէր. և որ զարմանալին է, ասոնցմէ դուրս ժամանակ կը գտնար նաև զանազան՝ բայց միանգամայն օգտակար գրքեր ալ շարադրելու, որոցմով անունը անմահացուց չէ թէ միայն իր ազգայնոց, այլ և օտարաց առջև, որոնք քիչ շատ ու

սումնական կենաց մեծամեծ օգուտներ առիթ ունեցեր են ճանչալու, ևս առաւել որոնք անոնց վրայ կատարեալ դադարար ունին:

Երբոր Ռուս համերկացի զեսպանը Անգլիա եկաւ, հարցուց թէ երկրագործութեան վրայ խօսող ամենէն նշանաւոր գիրքը ո՞րն է. պատասխան տուին թէ « Յովհաննէս Սինդլէնի » : Հարցուց դարձեալ, հապա արքունի մտից վրայ գրող ի՞նչ երեկի մատենագիր կայ. նորէն պատասխան տուին թէ « Յովհաննէս Սինդլէն » : Ասոնցմէ աւելի՛ իր անունը անմահացնող գործքն է՝ Սկովտիոյ վիճակագրութեան պատմութիւնը 21 հատոր. այնպիսի գործք մը, որուն նմանը մինչև ցայսօր քիչ կը տեսնանք: Այս իրեն երեկի գրուածքը՝ գրեթէ 60 տարուան անընդհատ աշխատութիւն պատճառեց իրեն, որուն միջոցը 20,000 նամակէն աւելի ընդունեցաւ, այս նիւթոյս վերաբերեալ բաներու վրայ: Վերջապէս այս անխոնջ անձը իր կենացը մինչև վերջին կէտը չդադրեցաւ աշխատելէն և օգուտ ընելէն ոչ միայն առանձնական՝ այլ և հասարակաց բարւոյն, օրինակ ըլլալով մասնաւորապէս իր ընտանեացը, ինչպէս նաև բոլոր իրեն հայրենեացը:

ԱՔՍՈՐԱՆՔ

Աքսորանք՝ բաժնիլ հեռանալ մ'է մեր հօրէն, մօրէն, մեր եղբայրներէն, քոյրերէն, բարեկամներէն. խոյս տալ մը այն երկրէն՝ որ զմեզ ծնաւ, այն երկրնքէն՝ որ մեր օրօրոցին վրայէն անցուց առաջին արևները. այն հովիտներէն՝ որ վրայ են մեր առաջին խաղերուն. այն գետերէն՝ որոնց ափանց վրայ մեր առաջին քուններուն համն առինք. ցաւ մ'է զրկման այն բաներու՝ որ կու զմայլելցնեն զերիտասարդ հասակն, և որ կրնան զմայլելցնել բոլոր կեանքը. միայնութիւն մ'է և լքում, վիշտ մը, և շատ անգամ՝ մահ: